

تابستان ۱۳۸۴

دوره ۲

شماره ۲

مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی

مجلة الجمعية الإيرانية للغة العربية و آدابها، فصلية - محكمة، العدد ٢، الصيف ١٣٨٤ / ٢٠٠٥ م

مجلة علمی پژوهشی

انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی

تابستان ١٣٨٤

شماره ٢

دوره ١

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره استاندارد بین‌المللی :

**مجله
علمی پژوهشی**

انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی

تابستان ۱۳۸۴

شماره ۲

دوره ۲

بهاء: ۱۵۰۰۰ ریال

(ب)

مدیر مسؤول : دکتور فیروز حریرچی
سر دبیر : دکتور محمد علی آذرشب
مدیر داخلی: دکتور محمود خورسندی

« هیئت تحریریه »

دکتور فیروز حریرچی	دکتور حامد صدقی	دکتور محمد علی آذرشب
استاد دانشگاه تهران	دانشیار دانشگاه تربیت معلم	استاد دانشگاه تهران
دکتور امیر محمود انوار	دکتور خلیل پروینی	دکتور آذرتاش آذرنوش
استاد دانشگاه تهران	استادیار دانشگاه تربیت مدرس	استاد دانشگاه تهران
دکتور محمود خورسندی	دکتور محمود شکیب انصاری	دکتور فرامرز میرزایی
استادیار دانشگاه تهران	دانشیار دانشگاه اهواز	دانشیار دانشگاه همدان
دکتور محمد فاضلی	دکتور سید علی میر لوحی	
استاد دانشگاه مشهد	استاد دانشگاه اصفهان	

بر اساس رأی جلسه مورخ ۱۳۸۳/۸/۱۹ کمیسیون بررسی اعتبار نشریات علمی کشور، مجله «انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی» حایز شرایط دریافت درجه علمی - پژوهشی شناخته شد.

مجله علمی - پژوهشی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عرب

کارشناس اجرایی: محسن آقا کتیری

حروفچینی و صفحه آرایی: علیرضا صفا

ناشر: انتشارات سمت

نشانی: تهران، تقاطع بزرگراه جلال آل احمد و بزرگراه دکتور چمران جنب پل گیشا،

دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دفتر انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی

کد پستی ۱۳۹-۱۴۱۱۵ تلفن: ۸۰۱۱۰۰۱ داخلی ۳۶۶۸

(پ)

راهنمای تدوین و پذیرش مقالات علمی مجله علمی - پژوهشی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی

- ۱- مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی در مباحث علمی تخصصی زبان و ادبیات عربی و موضوعات مرتبط به آن «بین رشته‌ای زبان و ادبیات عربی و سایر رشته‌ها» آماده پذیرش مقاله می‌باشد.
- ۲- مقاله ارسال شده در نشریه دیگر چاپ نشده باشد و یا همزمان برای سایر مجلات داخلی یا خارجی ارسال نشده باشد.
- ۳- از آنجائیکه مجله به دو زبان عربی و فارسی چاپ می‌شود تنها مقالاتی که به دو زبان فوق ارسال می‌گردد قابل بررسی می‌باشد.
- ۴- مقالات باید حداکثر مشتمل بر چکیده ۲۵۰ کلمه‌ای، معادل حداکثر ۱۵ سطر به سه زبان، عربی، فارسی و انگلیسی، واژه‌های کلیدی، مقدمه، متن اصلی مقاله نتیجه‌گیری و فهرست منابع و مأخذ باشد.
- ۵- مقاله باید تحقیقی و حاصل کار پژوهش نویسنده یا نویسندگان باشد.
- ۶- مقالات ارسالی باید در چهار نسخه در صفحات کاغذ A4 به صورت یکرو و فاصله تقریبی میان سطرها یک و نیم سانتیمتر باشد، نسخه اصلی همراه با مشخصات کامل نویسنده یا نویسندگان باشد و سه نسخه دیگر به صورت کپی و بدون ذکر نام و مشخصات نویسنده یا نویسندگان باشد.
- ۷- مقالات ارسالی باید دارای بخشهای زیر باشد:

صفحه اول مقاله

- عنوان کامل مقاله
- نام نویسنده یا نویسندگان (نام نویسنده عهده دار مکاتبات با علامت ستاره * مشخص شود).
- رتبه علمی و نام مؤسسه یا دانشگاه و یا محل اشتغال
- نشانی کامل نویسنده عهده دار مکاتبات شامل: نشانی پستی، شماره تلفن، شماره دورنگار و نشانی پیام نگار (پست الکترونیکی).

صفحه دوم

- عنوان و چکیده مقاله به زبان فارسی (در صورتیکه مقاله به زبان فارسی باشد) و به زبان عربی (در صورتیکه زبان مقاله عربی باشد) به همراه چکیده انگلیسی.
- ۸- جدا اول در صفحات جداگانه با چاپگر لیزری تهیه شود. منحنی‌ها، شکلها و نمودارها سیاه و سفید بر روی کاغذ گلاسه با مرکب مشکی ترسیم شود. عکسهای ارسالی دقیق، روشن و اصل باشند (در متن مقاله به شماره عکسها، جدا اول و نمودارها اشاره شود و محل تقریبی آنها مشخص شود).

۹- ارجاعات در متن مقاله، داخل پرانتز مشتمل بر نام خانوادگی مؤلف، سال انتشار، صفحه، ذکر شود اگر از یکنویسنده‌ای چند کتاب در یکسال منتشر شده باشد یا سال انتشار نداشته باشد نام کتاب پس از اسم نویسنده ذکر گردد.

۱۰- مقاله‌های رسیده توسط دو یا سه نفر از استادان متخصص به صورت محرمانه داوری خواهد شد.

۱۱- مسئولیت صحت و سقم مقاله به لحاظ علمی و حقوقی به عهده نویسندگان مقالات می‌باشد.

۱۲- مقالات ترجمه‌ای اصولاً پذیرفته نمی‌شود.

۱۳- حداکثر حجم مقاله شامل جدولها و منحنیها ۲۰ صفحه A4 باشد.

۱۴- مقالات برگرفته از پایان نامه دانشجویان با نام استاد راهنما و دانشجو به ترتیب و با مسئولیت استاد راهنما ارسال شود.

۱۵- مجله (انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی) حق رد یا قبول و نیز ویراستاری مقالات را برای خود محفوظ می‌دارد و از بازگرداندن مقالات دریافتی معذور است.

۱۶- پس از چاپ مقالات تأیید شده سه نسخه از مجله به هر یک از نویسندگان محترم اهدا خواهد شد.

نشانی دفتر مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی:

تهران - تقاطع بزرگراههای جلال آل احمد و شهید دکتر چمران - دانشگاه تربیت مدرس - دانشکده

علوم انسانی - دفتر مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی - کد پستی ۱۳۹-۱۴۱۱۵

تلفن: ۸۰۱۱۰۰۱ داخلی ۳۶۶۸، فاکس: ۸۰۲۸۲۳۶، پیام نگار: IAAL2004@yahoo.com

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	۱- النصوصية في تدريس اللغة العربية دکتر محمد علي آذرشب
۱۵	۲- جایگاه جرجی زیدان در داستان نویسی معاصر عربی دکتر خلیل پروینی و هومن ناظمیان
۳۳	۳- یوسف العظم شاعر الاسلام و القدس دکتر معصومه شبستری
۴۷	۴- نگاهی جدید به امثال و حکم دکتر عبدالغنی ایروانی زاده
۴۹	۵- ولایت محبت ساز و ولی باده عشق انداز دکتر سید امیر محمود انوار
۷۷	۶- نقش نهضت عاشورا در انقلاب ایران از نگاه شعر معاصر عربی دکتر جلال مرآمی
۱۱۳	۷- ارائه یک الگوی آموزشی مناسب جهت کسب مهارت خواندن زبان عربی (برای دانشجویان رشته حقوق) دکتر فرامرز میرزایی و دکتر علی نظری
۱۴۳	۸- بررسی تصویر طبیعت در شعر منوچهری دامغانی و ابن خفاجه اندلسی دکتر علی باقر طاهری نیا

النصوصية في تدريس اللغة العربية*

دكتور محمد علي آذرشب

استاد في جامعة طهران

(از ص ١ تا ص ١٣)

ملخص

لابد أن يكون تعلم أية لغة من اللغات شاملاً للمهارات الاربعة، و إذا تمّ الاقتصار على النصوص، فلا يتم تعلّم اللغة و لا تعلّم روح النصوص، و دراسة العربية على أنها لغة حيّة مهمة للطلاب الايراني دينياً و لغوياً و تراثياً، إضافة الى أنها من مستلزمات التواصل الحضاري بين الامة الاسلامية.

الكلمات الأساسية

اللغة العربية الحيّة، المهارات الاربعة، منطقة الابتكار، الحاجة الحضارية.

* هذا المقال مستل من بحث مفصل حول مشاكل تدريس اللغة العربية في ايران مقدّم على شكل مشروع بحث

الى جامعة طهران.

مقدمة

كانت العربية الفصحى لغة التخاطب بين العرب عند ظهور السلام، و بعد انتشار الاسلام خارج الجزيرة العربية، أصبحت العربية لغة شعوب البلدان المسلمة إما على مستوى عامة الناس أو على مستوى العلماء على الأقل.

ثم لأسباب طبيعية و غير طبيعية حلت العامية في لغة التخاطب الشعبي، و ظهرت اللهجات المحلية في العام العربي لتبتعد بدرجة و أخرى عن الفصحى، و بقيت اللغة العربية الفصحى اللغة الرسمية في العالم العربي، و أما في العالم الاسلامي فأصبحت لغة التخاطب الفصحى مقتصرة على من يريدون التعامل الفعال المباشر مع العرب، و هؤلاء يقلون باستمرار في ضوء ظروف التجزئة القائمة و ضمور روح الوحدة الحضارية بين المسلمين، و أكثر من ذلك رغبة كثير من العرب في الارتباط بغيرهم عن طريق اللغات الاوربية (منهج الاسيسكو / ١٨).

ارتباط الايرانيين باللغة العربية له دوافع دينية يشتركون فيها بذلك مع سائر المسلمين، و ثمة دوافع أخرى لهم في هذا المجال هي:

١. ارتباط اللغة الفارسية باللغة العربية حتى لا يستطيع أحد أن يلم بالفارسية و آدابها دون معرفة باللغة العربية.

٢. وجود كنوز عظيمة من التراث المخطوط بيد الايرانيين مدون باللغة العربية، و يحتاج تحقيقه الى معرفة باللغة العربية.

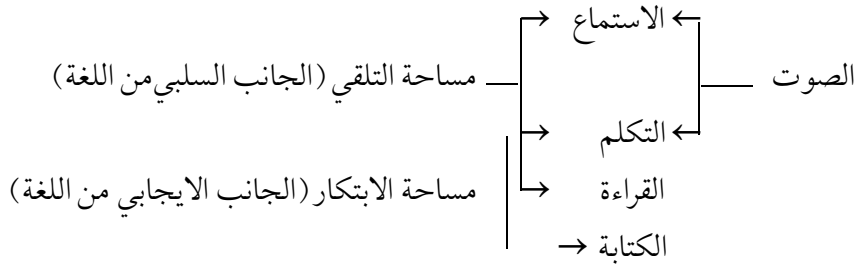
إذن اللغة العربية بالنسبة للايراني هي حاجة دينية و لغوية و تراثية.

و المسألة التي نود أن نعالجها في هذا المقال هي شيوع ظاهرة «النصوصية» في تدريس اللغة العربية، التي تقوم على اعتبار أن قراءة النصوص العربية القديمة و أحياناً المعاصرة الى جانب قواعدها البلاغية و النحوية يكفي لتلبية حاجة الطالب الايراني لتعلم اللغة العربية دينياً و لغوياً (فيما يرتبط باللغة الفارسية) و تراثياً. و نحن نرى عدم كفاية ذلك كما سنبين.

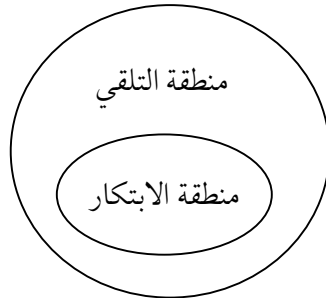
أصول تعليم اللغة

في الانسان قدرةً على تعلّم اللغة، و هذه هي الميزة الكبرى في هذا الموجود الذي علّمه خالقه الاسماء كلّها. و اللغة هي إيجاز ارتباط صوتي (مسموع) أو مرتبي (مقروء) بين شخصين. أحدهما مولّد، والثاني متلقّي. و مساحة تعلّم اللغة في دماغ الانسان تتكون من منطقتين الاولى: منتجة أي لها قدرة توليد الكلام المسموع و المقروء. أو بعبارة أخرى الكلام و الكتابة. و الثانية: متلقية، و هي أوس من الاولى، و لها قدرة استلام الاشارات الصوتية و المرئية، أي الفهم عن طريق الاستماع و القراءة (تعلّم اللغات الحيّة / ٥٧).

المنطقة الاولى لها طابع إيجابي لأنها فاعلة مبتكرة، والمنطقة الثانية لها طابع سلبي لأنها منفعلة متلقية.

قدرة الانسان على التلقي أكثر من قدرته على الابتكار، لأن مساحة التلقي في دماغ الانسان أوسع. من هنا فان الانسان يميل بطبعه الى أن يتلقّى اللغة لأنها أسهل عليه. (تعلّم اللغات الحيّة / ٩٧)

لكن تعليم اللغة كاملة لا بد أن يتجه الى تفعيل منطقة الابتكار أيضا وإلا كان تعلم اللغة ناقصاً، بل إن منطقة الابتكار إذا ضعفت، فإن تعلم اللغة يضعف بمجموعة. واللغة جسدٌ وروح، ظاهر الكلمات المسموعة والمقروءة هي جسدٌ. وفي هذا الجسد روح لا يمكن دركها إلا بتعلم اللغة في تركيبها الكامل الشامل لمنطقتي التلقي والابتكار معاً (التمهيد / ١١٧).

وإذا تعاملنا مع اللغة باعتبارها نصوصاً لا غير فانما نتعامل مع جسد لا روح فيه. كثير من الأخطاء التي يقع فيها المستشرقون ناتجة عن هذه النصوصية في تعلم اللغة، و الابتعاد عن روحها (تعليم العربية / ٧).

نعم، فهم النصوص العربية يشكل الحاجة الأولى للمتعلّم الإيراني، لأنه يستهدف فهم القرآن و نصوص السنّة و نهج البلاغة و الأدعية و الاذكار، كما هو بحاجة الى أن يفهم نصوص تراثه المكتوبة بالعربية، و هو إضافة الى هذا وذاك بحاجة الى أن يعرف ما دخل في لغته الفارسية من عبارات و مفردات عربيّة. لكنّ هذا الفهم يكتمل إلا إذا ركزنا على الحد الأدنى - على الأقل - من تعلم مجموع اللغة في جانبيها السلبي و الايجابي.

و هنا أشير، مادمت قد اخترت عنوان النصوصية بصورته العامة، الى أن هذه القاعدة لا تختص بالعربية بل تشمل كل لغة، فلا يمكن على سبيل المثال فهم نصوص اللغة الفارسية على النحو المطلوب دون الاهتمام على إنشاء اللغة خطاباً و كتابةً.

الحاجة الحضارية

العالم الاسلامي يواجه دون شك تحدياً كبيراً يستهدف هويته ووجوده، و أمام هذا التحدي لا سبيل لنا إلا استعادة وجودنا الحضاري واستئناف حركتنا الحضارية (التغيير الحضاري / ٢١٨). والحركة الحضارية بدأت في التاريخ الاسلامي من «تعارف» الشعوب، و خاصة العرب و الايرانيين. و التعارف يتطلب اليوم أن يتعامل العرب مع

اللغة الفارسية على أنها لغة حيّة ذات ارتباط بهويتهم الحضارية، وأن يتعامل الإيرانيون كذلك مع اللغة العربية.

إن التعارف يفرض اليوم على العلماء و المثقفين و الادباء و الفنانين الإيرانيين و العرب أن يتعاملوا بعضهم تعاملاً مباشراً، و هذا يتطلب إزالة حاجز اللغة بينهم، و اللغة العربية، التي أصبحت من اللغات العالمية المعترف بها رسمياً في منطقة الامم المتحدة، من الاولى أن تكون لغة التخاطب بين علماء العالم الاسلامي، على الاقل بين المتخصصين منهم في الشؤون الحضارية الاسلامية (اتجاهات حديثة / ٣٥٢).

إنّ الهمّ الحضاري قائم بوضوح في كل أرجاء العالم الاسلامي يتمثل فيما يكتب في هذا المجال من كتب و مقالات، و ما يطرح في شبكات الاتصال، و ما يُقام من ندوات و مؤتمرات حول مختلف المسائل التي تواجه هوية العالم الاسلامي و ثقافته. و العلماء و الاساتذة و المثقفون الإيرانيون بجاجة الى أن يرتبطوا بما يكتب و يقال و يطرح و ما يعقد من تجمعات علمية.

و هذا يفرض أيضاً أن يكون التعامل مع اللغة العربية بصورة تشتمل على جانب التلقي و الابتكار، و عدم الاكتفاء بانصوص.

المصادر

١. التمهيدي في اكتساب اللغة العربية لغير الناطقين بها، تمام حسان عمر، مكة المكرمة، جامعة ام القرى، ١٩٨٤.
٢. تعلّم اللغات الحيّة و تعليمها، صلاح عبدالمجيد العربي، بيروت، مكتبة لبنان، ١٩٨١.
٣. اتجاهات حديثة في تعليم اللغة العربية للناطقين بلغات أخرى، الرياض، جامعة الرياض، ١٩٧٩.
٤. التفسير الحضاري و تنمية المجتمع، محيي الدين صابر، القاهرة، دارالمعارف بمصر، ١٩٦٢.
٥. الاسس المعجمية و الثقافية لتعليم اللغة العربية لغير الناطقين بها، رشدي أحمد طعيمة، مكة المكرمة ١٩٨٢.
٦. منهج الايسيسكو لتدريب معلمي اللغة العربية لغير الناطقين بها، اسحاق الأمين، الايسيسكو، ١٩٩٧.
٧. تعليم العربية لغير الناطقين بها، مناهجه و أساليبه، رشدي احمد طعيمة، منشورات الايسيسكو، الرباط، ١٩٨٩.

A Survey of Reading in Teaching Arabic

Mohammad Ali Azarshab

Tehran University

A language has four skills, i.e. listening, speaking, reading, and writing. If one concentrates on reading only, language learning process will be quite incomplete.

In Iran teaching and learning Arabic, as a modern language and the major language of the Islamic culture and civilization, are very significant. In this article, four language skills, esp. the reading skill, in teaching Arabic, have been scientifically studied.

Key words: modern Arabic, four language skill.